Una gran novel·la per a totes les edats

NARRATIVA

JOAN JOSEP ISERN

Bartomeu Cruells, *Els silencis de Derrís*. Premi Gran Angular 1999. Editorial Cruïlla. Barcelona, 2000.

Admeto que no sóc un especialista com el meu company de suplement Andreu Sotorra, però com més va menys capaç sóc d'escatir què dimonis diferencia la novel·la dita juvenil de la destinada als adults. Em refereixo, és clar, als aspectes estrictament literaris ja que pel que fa al ressò mediàtic la balança es decanta de manera inequívoca a favor dels adults. Una tendència que, curiosament, en xifres de vendes molt sovint s'inverteix a favor del llibre juvenil per motius als quals no són gens aliens els circuits escolars.

Sembla que un dels atributs que caracteritzen el llibre per a nois i noies és la seva extensió, rarament superior al centenar de folis. En aquest sentit, el lector segurament recordarà que el 1984 Maria Barbal no va poder presentar *Pedra de tartera* al premi Sant Jordi, ja que l'original no tenia l'extensió mínima exigida, cosa que la va obligar a tirar cap al Joaquim Ruyra de literatura juvenil (premi que, per cert, va guanyar amb el vot unànime del jurat, un fet que no s'havia esdevingut fins aleshores). Setze anys després ningú considera *Pedra de tartera* un text específic per a nois i noies i sí un text recomanable per a tot tipus de lectors.

Ve a tomb tot aquest preàmbul perquè a principis d'any va sortir un llibre dotat amb tots els atributs externs que caracteritzen el denominat gènere per a joves: un centenar de pàgines d'extensió, una editorial especialitzada en llibre infantil i juvenil (Cruïlla) i un ressò en els mitjans de comunicació gairebé nul tot i haver guanyat el premi Gran Angular de llibres per a joves. Em refereixo a *Els silencis de Derrís,* de Bartomeu Cruells (Sabadell, 1950), una novel·la que, al meu parer, mereix molta més atenció de la que fins ara ha tingut.

Per començar, vull deixar ben clar que, com passava amb *Pedra de tartera* (llibre amb el qual té bastants elements de contacte), l'obra de Cruells està dotada amb l'atribut que caracteritza tota bona novel·la: és recomanable per a qualsevol edat. Hi ha dues línies mestres, en l'argument d'*Els silencis de Derrís*: una primera línia d'intriga al voltant d'un assassinat comès el mes de maig de 1929 i una segona que l'apropa a la crònica històrica, ja que la trama comença a descabdellar-se l'any 1909 i no es resol fins als darrers dies del 1999.

Però el que atorga el veritable valor al text de Bartomeu Cruells és la manera com ens va explicant la història que porta entre mans. *Els silencis de Derrís* és una novel·la epistolar amb una estructura rígida i perfectament calculada: totes les cartes estan escrites per personatges diferents (tret del cas de Jacint Serra, que repeteix) durant els anys que acaben en 9. És a dir que, a part de la constricció pròpia del gènere epistolar, l'autor s'ha autoimposat la limitació de fer avançar el relat en salts temporals de deu anys, cosa que permet fer una ullada molt peculiar al segle que tenim a punt d'acabar.

NOVEL·LA D'INTRIGA

Els silencis de Derrís és, doncs, per una banda una novel·la d'intriga –una excel·lent novel·la d'intriga, creguin-me–, però també és un ciclorama sobre el qual es projecten una sèrie de personatges i situacions típics de la societat muntanyenca –el cacic, el capellà, el jutge, el rebuig als forasters, els odis seculars entre famílies...– i una panoràmica sobre els fets que han caracteritzat el segle XX al nostre país. Amb una conclusió final, per cert, no gaire engrescadora ja que, si més no a muntanya, les coses el 1999 no són tan diferents de l'any 1909 quan comencen les desgràcies de la pobra Minxeta, autora de la carta que obre el llibre i desencadenant involuntària de tota la tragèdia.

SAVIESA NARRATIVA

Però, com ja he deixat entreveure una mica més amunt, per mi el gran valor d'*Els silencis de Derrís* és la inusual traça narrativa que demostra el seu autor. Sobretot si tenim en compte que ens les havem amb la seva primera novel·la. Lluny d'aclaparar el lector amb grans dosis d'informació o amb demostracions embafadores de recursos estilístics, Bartomeu Cruells ens va explicant el drama que envolta la mort del pastor Eduard a poc a poc, acostant-nos i allunyant-nos dels fets en funció del punt de vista de cada personatge, descrivint ambients a través d'indicis o parlant de fets històrics que fan de rerefons a l'acció, més per referències indirectes que per mitjà d'acadèmiques digressions. En aquest sentit, em sembla exemplar la carta de 1969, escrita per un capellà a punt de penjar la sotana i de casar-se, que en un paràgraf li comenta a la seva enamorada com va participar en la manifestació de capellans de la Via Laietana. Precisament detalls com aquest afegeixen tocs surrealistes a la condició de novel·la juvenil amb què surt al carrer *Els silencis de Derrís,* ja que moltes de les referències pertanyents a la petita història d'aquest país poden passar desapercebudes per a la majoria de lectors que no tinguin trenta anys pel cap baix.

MECANISME DE RELLOTGERIA

Novel·la, doncs, travada, precisa i rodona com un mecanisme de rellotgeria, aquesta amb què debuta Bartomeu Cruells i a la qual, posats a trobar-li alguna falta, caldria retocar les repetides referències al pas de deu anys des de l'assassinat, que apareixen en el capítol de cartes de 1939. Una xifra inexacta, ja que figura que aquestes cartes les ha escrit un anònim soldat dos anys abans, cosa que dóna una distància real de vuit anys –no de deu– en relació al crim de què fou víctima el pastor.

Un detall, com es pot veure, de poca importància i de fàcil solució en pròximes edicions si, com seria desitjable, *Els silencis de Derrís* obté l'èxit editorial que sens dubte mereix i que, rarets com som per aquests barris, una absurda adscripció al gènere juvenil i una escassa atenció mediàtica amenacen a diluir el llibre en un injust anonimat. Si més no per allò que en diem *el gran públic.*

JOSEP LOSADA

Cruells (dreta), Àngels Bogunyà i Jordi Fusté, guanyadors del Vaixell de Vapor i Gran Angular 1999

NARRATIVA

Retrats plens de màgia

AIDA SEGURA

J. Casadesús i Calvó, *Namastei babà.* Columna. Barcelona, 2000.

La vida és una mena de detergent que, a part d'envellir i desgastar, ens pot tornar grisos a força de submergir-nos en l'ensopiment i el tedi. La solució pot ser no escapolir-se dels paranys que l'aventura posa al nostre voltant i mirar per la lent del seu calidoscopi multicolor. Josep Casadesús ho va fer en un llarg viatge per l'Índia i el Nepal, i les seves impressions (un xic novel·lades) són la base de *Namastei babà,* obra guanyadora del premi Pere Calders de literatura catalana 1999.

Amb la prosa hipnòtica i plàstica d'algú acostumat a escriure poesia, Casadesús ens arrossega pàgina rere pàgina pel seu viatge fugint de la rutina i les capitulacions de la vida adulta. L'escriptura fa olor de *xíloms* i té gust d'arròs amb *dal,* té els colors de la gentada i les pedres precioses i el so dels cants religiosos que viatgen amb el Ganges. No és la crònica clàssica d'una aventura sinó tot un seguit de retrats plens de màgia que ens fan viure i sobretot sentir la grandesa i la misèria de l'Índia, el país iridiscent on l'espiritualitat i les desigualtats van agafades de la mà. Al marxar, una reflexió: "Tenim un món dement, organitzat en castes de països. El que sobra als uns no aprofita als altres". El viatge transcorre als anys vuitanta, en un moment d'encara poca massificació turística. A Lahore, per exemple, els nadius fan fotos al foraster en una relació de mútua raresa.

GENERACIÓ ESBRAVADA

Els vuitanta van ser també l'etapa de joventut del que Casadesús anomena la "generació esbravada" en un dels seus poemes. La generació que més es va deixar entrampar per l'agulla en una Barcelona viciosa de droga. L'evocació dels qui es van malmetre abans d'hora i la contraposició entre l'apoltronament burgès i l'aventura són constants en els poemes de Casadesús i a *Namastei babà.* La parella és també un tema important, sobretot les diferències entre l'amor salvatge del principi i l'amor domesticat per la rutina i la convivència. Al poemari *Carretera del desig* hi dedica, entre d'altres, aquests versos contundents: "Un joc de mans: el desig dels amants / s'ha convertit en un televisor. / Com s'han perdut entre roba i plats bruts / versos d'amor, talismans infal·libles!".